

Prof. dr. sc. Milan ŠPEHAR

EKUMENIZAM U DJELU MARKA ANTUNA DE DOMINISA

UDK: 262. 12 Dominis, M. de
Rukopis primljen: 7. 12. 2010.
Prihvaćen za tisak: 20. 12. 2010.
Priopćenje na znanstvenom skupu
Conference paper

Prof. dr. sc. Milan Špehar
Teologija u Rijeci
HR – 51000 Rijeka
Tizianova 15
mspehar@rijeka.kbf.hr

Marko Antun de Dominis bio je u svoje doba i ostaje danas kontroverzna osoba. Istim rječnikom kojim, u svojoj prvoj fazi, optužuje Katoličku crkvu, u svojoj drugoj fazi optužuje protestantizam. Međutim ostaje, i u jednoj i u drugoj fazi, njegova često puta ponavljana želja za jedinstvom kršćana. Već u svoje vrijeme vidi da kršćani – katolici, pravoslavni, razni protestanti – jesu jedno što se tiče temeljnih stvari kršćanske vjere. Na tim temeljima treba bazirati daljnje izgrađivanje jedinstva. Temelj na kojemu se ono može razvijati je, kako on kaže, “Kristova Crkva”. Ona ne može biti nego jedna, kao što ne može postojati nego jedan Krist i stoga “jedan oltar”. Puno manje govori o herezama (krivovjerjima), a puno više o šizmama (raskolima) među kršćanima, do kojih, kako tvrdi, nije uopće smjelo doći jer nema među kršćanima bitnih hereza. Hijerarhija u Crkvi mora biti takva da biskupi budu ne samo punim, apostolskim pravom odgovorni za svoju mjesnu crkvu nego da budu suodgovorni za cjelokupnu Crkvu. Današnji sud o Marku Antunu de Dominisu može glasiti: on je bio puno manje heretik, a puno više reformator. Želio je reformirati Crkvu iznutra. U pitanjima ekumene on je preteča mnogim današnjim ekumenskim gibanjima.

Ključne riječi: *M. A. de Dominis; ekumenizam; protestantizam; Katolička crkva*

DE DOMINISOVO TRAŽENJE JEDINSTVA

Ostaje temeljna istina koju je de Dominis dosta često ponavljao. Posebno to očituje u svome Prvome proglasu: “Od samog početka kad sam kao mladić postao klerik gajio sam urođenu želju da vidim jedinstvo čitave Kristove Crkve”.¹ To nisu i ne smiju biti samo lijepe misli nego je to Božja zadaća koja ga tjera na to te s pravom kaže: “Neću., naime, odustati dokle god budem živio i gdje god budem bio, od tako velikog i bogougodnog rada za ujedinjenje.”²

Upravo tamo gdje govori o uzrocima crkvenih raskola jasno izražava misao koja će ipak pretegnuti u njegovim nastojanjima: “...neću propuštati da izmirujem suprotna stajališta gdje god budem mogao”.³ Prva i temeljna stvar je neprestano dijalogizirati, bez obzira na razlike. Razlike ni u kom slučaju ne smiju sprečavati dijalog. Podloga za njega je, po De Dominisu, snošljivost: “...savjetujem svim protivnicima snošljivost, bez koje nije ostavljena nikakva nada u slogu i ne preostaje nikakav lijek da se raskoli iskorijene”.⁴

Evo još tri komponente bitne za dijalog: “Ako se već jedinstvo ne može dogoditi smjesta, da jedna strana ne povrjeđuje drugu nepravdama, uvredama i pogrđnim imenima..., da pri obrađivanju kontroverza drugu stranu ne ušutkavaju i ne optužuju.”⁵ Ne radi se o pobijanju krivovjerja nego o zajedničkom dolasku – putem raspravljanja u dijalog – do pravovjerja.

Ono što navodi kao važno u svom Prvom proglasu ostaje važno i važeće pravilo za sva vremena: dozvoliti slobodno istraživanje istine i gajiti mir međusobno.⁶

Kristova Crkva

“Kristova je Crkva jedna,”⁷ kaže i ponavlja De Dominis, naglašavajući time da svi kršćani njoj pripadaju i da se svi kršćani u njoj i po njoj mogu spasiti. Želi

¹ Marko Antun de DOMINIS, *Prvi proglas*, u: *Izabrani radovi 1*, str. 57. Taj je Proglas sročен poradi njegovog odlaska iz Italije u Englesku (kao napuštanje Katoličke Crkve i ulaženje u Anglikansku).

² ISTI, *Pismo grofu Gondomaru, španjolskom veleposlaniku u Engleskoj (29. veljače 1622.)*, u: *Isto*, str. 173.

³ ISTI, *Crkvena država (Knjiga VII.: O uzrocima crkvenih raskola)*, u: *Isto*, str. 115.

⁴ *Isto*, str. 115.

⁵ ISTI, *Pismo grofu Gondomaru...*, *Nav. dj.*, str. 173.

⁶ Usp. ISTI, *Prvi proglas*, u: *Isto*, str. 71.

⁷ ISTI, *O miru među religijama*, u: *Isto*, str. 189.

da se jasno razlikuje herezu (krivovjerje) od šizme (raskol). Vjerojatno zbog toga rabi češće puta riječ "sloga". Time nije izrekao jednu čisto ljudsku dimenziju nego duboko teološku. Sloga je moguća među onima koji su (pod)jednaki, a to upravo jesu po njemu svi kršćani koji priznaju temeljne kršćanske dogme (vjera u Trojstvo božanskih osoba, Krist kao pravi Bog i pravi čovjek, potreba milosti i vrlina), jer svi spadaju u jednu Kristovu Crkvu. To je osnovica za kasnija raspravljanja oko bitnih točaka kako bi se postigao konsenzus. Ako svi prihvaćamo temeljne dogme kršćanskoga vjerovanja, za njega mi već jesmo u jedinstvu. To još nije ono "jedinstvo u različitosti", o kojemu se danas govori, nego je osnovica, potka od koje će se ići dalje u "snošljivom" raspravljanju oko točaka u kojima nismo suglasni, kako bi se i u njima postigla temeljna suglasnost. Zato on ne govori o nekim bitnim teološkim razlikama te je i to razlog što manje rabi riječ "hereza" nego "spor". Sporovi mu nisu isto što i hereze i oni nisu nerješivi. No oni se neće riješiti ako uporno tragamo za dokazima-protudokazima. Mi moramo ići zajedno prema, kako će sam reći, "vjerojatnim dokazima".⁸

Kristova Crkva mora se, dakle, bazirati na jedinstvu. Nikakve šizme i nikakve hereze. Dok je, odlazeći u London, pisao vrlo grubo protiv svega što je sveto za Katoličku Crkvu, na kraju boravka u Engleskoj on više puta ističe da nije uopće bilo potrebno niti korisno nego, naprotiv, štetno odvajati se od jedne Katoličke Crkve u kojoj se nalazi sve što je potrebno za spasenje. On ni na kraju ne niječe da je nužno trebalo reformirati neke stvari u njoj – posebno hijerarhiju, trgovanje s oprostima i s misom, davanje prvenstva raznoraznim pučkim pobožnostima nad Svetim pismom (i protivno koji puta Sv. pismu). Ali ljuti se na protestante kada niječu pravovjernost Katoličke Crkve i kada nalaze heretičnost u njoj koju je on sam zvao jedno vrijeme papinom, "pontifikovom" Crkvom koja nije ni Kristova ni Crkva nego "đavoski raskol".⁹ On svoj povratak ne drži povratkom u "zastranjenja" Crkve, ali ih u svojoj drugoj fazi više niti ne vidi.

Crkvena hijerarhija

Sve ovo što je na početku svojega "protesta" De Dominis iznosio u svezi s hijerarhijom Crkve, odnosno suodgovornim upravljanjem biskupa u Crkvi, Drugi

⁸ Usp. ISTI, *Izbor iz Crkvene Države*, str. 117.

⁹ *Isto*, str. 197. Tako piše o Katoličkoj Crkvi kada je vidi punu tame dok u engleskoj Crkvi vidi samo svjetlo (koje će mu opet pomrčati). Kako u prvome periodu govori o odvajanju Katoličke Crkve od sebe same kao Crkve, a time i od Boga, tako će kasnije optuživati protestante za raskol s Katoličkom Crkvom u kojoj više ne nalazi ništa heretičnoga.

je vatikanski sabor preuzeo govoreći o biskupskom kolegiju. Možemo samo žaliti što je De Dominis prilikom svojega vraćanja u Rim sve ovo što se njegovoga poimanja hijerarhije Crkve¹⁰ tiče (kao i mnoge druge kritike koje je izrekao, javno ih se odričući)¹¹ opovrgao i odbacio, a mi smo to danas objeručke prihvatili. Danas ne može niti jedna riječ njegove sljedeće izjave biti shvaćena nika-ko drukčije nego kao ono što u potpunosti potvrđuje Katolička Crkva kao svoj nauk što se tiče biskupstva u Crkvi: “Ja sam biskup Kristove Crkve, svakom je biskupu povjerena njegova partikularna Crkva s tim da zna da mu ništa manje nije povjerena i sveopća Kristova Crkva.”¹² Današnji pape upravo naglašavaju su-odgovornost svakoga biskupa svoje mjesne Crkve za cjelokupnu Crkvu. Tako je isto – u Katoličkoj Crkvi – svaki biskup suodgovoran za ekumensko gibanje i jedinstvo svih kršćana.

Zaključak

Danas Katolička Crkva vidi da Marko Antun de Dominis puno stvari nije napisao protiv nje, nego protiv mnogih stvarnih abuzusa u njoj. Na tome je trebao ostati, i to je trebao svjedočiti – martyros (svjedok). Ali ostaje činjenica, kako kaže Tadjina: “Dominisov je životni put bio zacrtan idejom ujedinjenja svih kršćanskih crkava, baziranom na istovjetnosti njihovih temelja...”¹³ Zato ga se ni s Katoličke strane ne može prozvati heretikom, već više “nestrpljivim” (ja bih rekao) reformatorom.¹⁴ Stoga držim posve ispravnim zaključkom Kolarića: “Detaljna analiza spisa Marka Antuna de Dominisa pokazuje da je on, unatoč svojim zabludama, bio *više istinski reformator, a manje heretik* (ja naglasio). Možda mu se može prigovoriti da je u svoje argumente previše unosio svoj temperament i srdžbu zbog neispunjenih osobnih prohtjeva. Jedno je sigurno: tom velikom umu njegovo je vrijeme bilo ‘pretijesno’, pa je tražio slobodan prostor ne samo za

¹⁰ Isto tako sa žaljenjem moramo čitati njegove napade na papinstvo u prvoj fazi, gdje on ne traži bolja rješenja nego napada ono postojeće, a s druge strane gotovo sve ono što osporava papi to pridaje kralju, veličajući ga kao suverenoga, nepogrešivoga zemaljskoga i duhovnoga vladara kojemu se treba odavati poslušnost i kojemu čak treba prisizati lojalnost. Usp. ISTI, *O miru među religijama*, str. 178-181.

¹¹ To čini posebno i previše jasno u svom djelu *Drugi proglas*.

¹² ISTI, *Prvi proglas*, str. 66.

¹³ Vesna TUDJINA, *Dominis u Engleskoj*, u: Vesna TUDJINA (ur.), *Marko Antun De Dominis, splitski nadbiskup, teolog i fizičar. Zbornik radova*, Split, 2006., str. 135.

¹⁴ Usp. Juraj KOLARIĆ, *Marko Antun De Dominis – reformator ili heretik?*, u: *Isto*, str. 226.

sebe nego i za sve svoje suvremenike, koji su u Crkvi tražili drukčiju praksu od tadašnje inkvizitorske. ¹⁵

U svakom slučaju on ostaje veliki preteča ekumenizma te, barem u nekim stvarima, teoretskog načina vođenja ekumenskoga dijaloga: priznati drugima da su članovi Kristove Crkve, gledati hijerarhiju istina i onda neminovno uvidati puno onoga što nas, odvojene, spaja, u raspravljanjima biti snošljivi i istraživati – zajedno! – istinu koja je jedna, ostavljajući jedni drugima specifičnosti različnosti koje nas ne razdvajaju nego obogaćuju, ne smetnuti nikada s uma da ne smije biti razloga za cijepanje Kristove crkve (šizma – raskol) nego uporno zajednički raditi da se sve moguće hereze uklone.

RIASSUNTO

ECUMENISMO NELL'OPERA DI MARCO ANTONIO DE DOMINIS

Prof. dott. di ricerca Milan ŠPEHAR

Marco Antonio de Dominis è stato a suo tempo e rimane anche oggi una persona controversa. Con lo stesso vocabolario con cui nella sua prima fase accusa la Chiesa cattolica, nella seconda fase lo fa con il protestantesimo. Tuttavia in ambedue le sue fasi rimane ripetuto il suo spesso desiderio per l'unità dei cristiani. Già nel suo tempo vede che, i cristiani – cattolici, ortodossi, protestanti sono una cosa sola per quanto riguarda la base della religione cristiana. Su queste fondamenta si dovrebbe basare la futura creazione dell'unità. La base su cui essa si può sviluppare, come dice lui, è la "Chiesa di Cristo". Essa non può che essere una, come non può esistere che un Cristo e dunque "un altare". Meno parla delle eresie, e molto più delle scisme tra i cristiani, fino alle quali, come afferma, non doveva venire perché tra i cristiani non esistono eresie profonde. La gerarchia nella Chiesa deve essere tale che i vescovi non devono essere responsabili a pieno diritto apostolico solo della loro chiesa locale, ma devono essere co-responsabili di tutta la Chiesa. Al giorno d'oggi il giudizio su Marco Antonio de Dominis può essere: lui è stato molto meno un eretico, molto più riformatore. Voleva riformare la Chiesa dal suo interno. In materia di ecumenismo, è stato l'antecessore di molti movimenti ecumenici di oggi.

Parole chiave: M. A. de Dominis; ecumenismo; protestantismo; la Chiesa cattolica

¹⁵ *Isto*, str. 228.

SUMMARY

ECUMENISM IN WORK OF MARKO ANTUN DE DOMINIS

Prof Milan ŠPEHAR, PhD

Marko Antun de Dominis was and has remained a controversial person. Using the same vocabulary to condemn the Catholic Church in his first phase, he also condemned Protestantism in his second phase. However, in both his phases there was the many times repeated wish for unity of Christians. In his time he saw that Christians- Catholics, Orthodox's, various Protestants are really like one when basic items of Christian faith is considered. These should be the grounds for further building of unity. The basis is, according to him, the "Church of Christ". It can not be but one as it can not be but one Christ and therefore "one altar". He speaks much less of heresies and much more of schisms among Christians which, as he claims, should not have happened since there are no significant heresies among Christians. Hierarchy in the Church should allow the bishops not to be only fully responsible for the local church but to share responsibility for the entire Church. Today's review of Marko Antun de Dominis may be: he was much less a heretic and much more a reformer. He wanted to reform the Church from within. In the issues of ecumenism he was the predecessor to many modern ecumenical movements

Key words: M. A. de Dominis; ecumenism; Protestantism; Catholic Church